ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Гросула Олександра Володимировича
«Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми. Функціонування суб'єктів аграрного бізнесу в існуючих складних умовах зовнішнього середовища потребує пошуку ефективних організаційно-економічних механізмів забезпечення їхньої ефективності, конкурентоспроможності та економічної стійкості. Посилення ринкової конкуренції, нестабільність ресурсного забезпечення, логістичні обмеження і воєнні ризики актуалізують питання поглиблення взаємодії між учасниками агропродовольчих ланцюгів створення доданої вартості. Одним із перспективних інструментів вирішення цих завдань є вертикальна інтеграція суб'єктів агробізнесу, яка передбачає узгодження дій учасників окремих стадій виробництва, переробки, зберігання і реалізації агропродовольчої продукції в межах єдиної системи господарських зв'язків.

Розвиток вертикальної інтеграції сприяє посиленню координації діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, скороченню їхніх трансакційних витрат, оптимізації ресурсного забезпечення, підвищенню рівня контролю якості продукції та формуванню доданої вартості на різних етапах її руху до кінцевого споживача. Водночас результативність інтеграційних процесів залежить від обґрунтованості вибору організаційних форм інтеграції, узгодженості економічних інтересів її учасників, збалансованості розподілу ризиків та отриманих результатів. Особливої уваги потребує запобігання надмірній концентрації капіталу й ринкової влади, забезпечення рівноправного статусу різних за масштабами діяльності суб'єктів господарювання, а також адаптація інтеграційних механізмів до умов воєнного стану і завдань повоєнного відновлення економіки України. Зазначене обумовлює актуальність

дослідження теоретичних, методичних і прикладних аспектів формування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу, результати якого викладені в дисертаційній роботі Олександра Гросула.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темою «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), а також науково-дослідної теми Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України «Ідентифікувати сценарії та процедури відновлення виробничо-технологічного, агроекологічного та інноваційно-інвестиційного потенціалу молочного скотарства на деокупованих територіях» (номер державної реєстрації 0124U001624, 2024-2025 рр.). У межах цих тем автором розроблено низку наукових положень і методичних рекомендацій щодо формування та забезпечення функціонування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу.

Ступінь обґрунтованості результатів дослідження. Мета й конкретизовані завдання дослідження відповідають його темі, а застосована логіко-структурна схема послідовно розкриває теоретичні основи інтеграції, методичне забезпечення її здійснення та архітектоніку відповідних управлінських механізмів. Автор використав положення інституційного й системного підходів, методи монографічного дослідження, економічного і статистичного аналізу, порівняння, класифікації, абстрактно-логічного узагальнення та структурно-логічного моделювання. Обраний інструментарій дослідження загалом відповідає сформульованим його завданням.

Виклад матеріалів і результатів дослідження є логічним і послідовним. Представлений ґрунтовний список використаних джерел, серед яких наявні праці зарубіжних та вітчизняних економістів, зокрема й фахівців з аграрної

економіки, нормативно-правові акти, офіційні матеріали Державної служби статистики України.

Зазначене дає підстави стверджувати, що результати дослідження, викладені в дисертаційній роботі, є достатньою мірою обґрунтованими і достовірними.

Оцінка наукової новизни винесених на захист наукових положень. Наукові результати, заявлені здобувачем у якості положень наукової новизни виконаного дослідження, можуть бути охарактеризовані таким чином:

– вперше обґрунтовано концептуальні засади формування механізму стратегічного управління розвитком вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, який передбачає узгодження стратегічних цілей, економічних інтересів і функціональних завдань учасників інтеграції, формування збалансованої системи їх взаємодії та показників розвитку, розмежування координаційних повноважень керуючого центру й операційної самостійності окремих учасників, що створює передумови для підвищення адаптивності, керованості та результативності інтегрованої системи;

– удосконалено методичний підхід до визначення нормативного рівня ефективності вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, який, на відміну від існуючих підходів, передбачає одночасне врахування економічної результативності, ефективності використання ресурсів, якості організаційно-управлінської взаємодії та ступеня реалізації інтеграційних переваг, що дає змогу виявляти резерви підвищення ефективності функціонування інтегрованих об'єднань;

– удосконалено кваліметричний підхід до моніторингу та оцінювання трансакційних витрат у межах вертикально-інтегрованих і кластерних структур аграрного бізнесу, який ґрунтується на поєднанні кількісних економічних показників та експертного оцінювання трудомісткості й складності трансакцій, що дає змогу інтегрувати оцінювання трансакційних витрат у загальну систему управління взаємодією учасників інтегрованої структури;

– удосконалено методичний інструментарій маркетингової взаємодії суб'єктів вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, в основу якого покладено узгодження ринкових цілей, координацію маркетингових функцій та формування єдиного контуру створення споживчої цінності, що дає змогу оцінювати результативність інтеграції не лише за операційними показниками, а й за зміною ринкової позиції, вартості бізнесу та стійкості взаємовідносин з контрагентами;

– дістав подальший розвиток понятійно-категоріальний апарат досліджень процесів економічної інтеграції шляхом уточнення змісту поняття «вертикальна інтеграція суб'єктів аграрного бізнесу», під яким запропоновано розуміти процес формування стійких організаційно-економічних, контрактних та управлінських зв'язків між суб'єктами, що функціонують на послідовних стадіях агропродовольчого ланцюга створення вартості, з метою координації ресурсних потоків, узгодження економічних інтересів, зниження трансакційних витрат і отримання синергетичного ефекту;

– набула подальшого розвитку типологія вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу на основі систематизації форм і способів інтеграції за критеріями напряму інтеграції, рівня організаційної та майнової консолідації, характеру договірних відносин, ступеня централізації управління, просторового охоплення та глибини включення учасників до єдиного ланцюга створення доданої вартості;

– набула розвитку структурно-функціональна модель агропродовольчого кластера, в якій взаємодія суб'єктів виробничо-технологічного ланцюга, науково-освітнього середовища, інфраструктурних організацій та органів публічного управління розглядається як інструмент поглиблення міжгалузевої кооперації, інноваційно-інвестиційного розвитку і формування ланцюгів створення доданої вартості;

– розвинуто інструментарій інституційного регулювання процесів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу через формування інституційної матриці, що узгоджує ресурсні передумови інтеграції, напрями

використання ресурсів, інституційні інструменти координації, форми інтеграційної взаємодії та механізми регулювання, що забезпечує системне обґрунтування напрямів розвитку вертикально-інтегрованих структур в аграрному секторі.

Позитивним є прагнення автора поєднати економічні критерії ефективності, трансакційні витрати й маркетингові результати в межах цілісної оцінки інтеграційних переваг.

Практична значущість, апробація та оприлюднення результатів. Сформовані дисертантом рекомендації можуть застосовуватися під час вибору форми інтеграційної взаємодії, побудови системи стратегічної координації дій учасників інтеграції, удосконалення маркетингового управління, моніторингу трансакційних витрат та формування агропродовольчих кластерів. Окремі результати дослідження використовуються в діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, що підтверджено відповідними документами, а також в освітньому процесі.

Результати дослідження оприлюднено в дев'яти працях, із яких п'ять статей у вітчизняних фахових виданнях, одна стаття в закордонному періодичному виданні та три публікації за матеріалами конференцій. Кількість, обсяг та науковий рівень публікацій відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Вона включає 15 таблиць і 36 рисунків. Список використаних джерел містить 206 найменувань.

У першому розділі досліджено теоретичні засади розвитку інтеграційних процесів та систематизовано принципи вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу. Дисертантом уточнено сутність і економічний зміст вертикальної інтеграції як форми організаційно-економічної взаємодії учасників агропродовольчих ланцюгів створення вартості. Ідентифіковано

характерні особливості інтеграційної взаємодії та сформовано типологію вертикально-інтегрованих структур з урахуванням організаційних форм, характеру зв'язків, рівня централізації управління та ступеня інтегрованості їх учасників.

У другому розділі визначено ключові чинники, що формують ефективність вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу. Розвинуто інструментарій інституційно-економічного регулювання інтеграційних процесів з урахуванням організаційних, контрактних, ресурсних і управлінських аспектів взаємодії. Автором обґрунтовано моделі та методи інтеграційної взаємодії учасників агропродовольчих ланцюгів створення вартості, орієнтовані на узгодження економічних інтересів, підвищення керованості міжсуб'єктних зв'язків і досягнення синергічного ефекту.

У третьому розділі обґрунтовано стратегічні засади управління структурними параметрами вертикальної інтеграції при формуванні та розвитку виробничо-збутових комплексів у системі аграрного бізнесу. Зокрема, розроблено механізми поглиблення й координації інтеграційних зв'язків між учасниками агропродовольчих ланцюгів створення вартості. Сформульовано рекомендації щодо управління трансакціями у вертикально-інтегрованих структурах, спрямовані на зниження трансакційних витрат, підвищення узгодженості взаємодії та результативності функціонування інтегрованих об'єднань.

Дисертація Олександра Гросула «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» за обраним напрямом дослідження, його предметно-об'єктною сферою та змістом повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Обсяг і оформлення дисертації є такими, що відповідають вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз рукопису дисертації, а також звіту щодо його перевірки електронних сервісом на

наявність текстових збігів, не виявив ознак некоректних запозичень, наявності академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації матеріалів дослідження. Це дає підстави стверджувати, що при виконанні дослідження і підготовці дисертації до захисту автором дотримані принципи академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію загалом, доцільно звернути увагу на такі питання, які потребують додаткового пояснення або можуть бути предметом подальших досліджень:

1. У підрозділі 1.2 було б доречно виразніше відмежувати вертикальну інтеграцію від контрактної кооперації та довгострокових постачальницьких відносин на основі вимірюваних ознак контролю над активами і управлінськими рішеннями.

2. У підрозділі 2.1 методику визначення цільових і нормативних рівнів ефективності доцільно доповнити перевіркою чутливості результатів до коливань закупівельних цін, вартості капіталу та зміни структури виробничих витрат.

3. Наведена в підрозділі 2.2 інституційна матриця інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу потребує докладнішого відображення правових та економічних гарантій для малих і середніх виробників у відносинах з великим інтегратором, зокрема щодо цінових умов і доступу до ринків збуту.

4. Підрозділ 2.3, присвячений кластерній моделі, варто було б підкріпити порівняльним обґрунтуванням її економічних переваг над альтернативними організаційними форматами співпраці за однорідної ресурсної бази.

5. У підрозділі 3.2 маркетинговий інструментарій доцільно розширити кількісними індикаторами ринкової сили, стабільності збуту, цінової премії та частки доданої вартості, що залишається у виробника сільськогосподарської сировини.

Зазначені зауваження мають переважно уточнювальний і дискусійний характер та спрямовані на поглиблення аргументації, методичної прозорості й практичної застосовності запропонованих результатів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» відповідає діючим вимогам, що встановлені до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у відповідності з пунктами 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), згідно з п. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», а її автор – Гросул Олександр Володимирович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри підприємництва та
торгівлі Львівського національного
університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького **Ігор ЯЦІВ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З.ГЖИЦЬКОГО * ЄДРПОУ 00492990 * ЛЬВІВ * УКРАЇНА

Учений секретар
Наталія СТОЙКО
14. 10 2026 р.

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ